Из архива на Константин Илиев: непубликувани стенограми от обсъждания 1951 – 1954 година. Аспекти на дискусионността

Ангелина Петрова*

Резюме: Обект на настоящата статия са два непубликувани документа, ключови за конструирането на тоталитарния канон на соцреализма: стенограмата от обсъждането на Първа симфония на Константин Илиев през 1951 и протоколът от събранието на Държавния симфоничен оркестър на гр. Сталин (дн. Варна), посветено на първото изпълнение на Концерт за струнен оркестър от Лазар Николов и на Втора симфония от Константин Илиев през 1954. Разглежда се и стенограмата от Среща разговор на членове на Съюза на композиторите с Арам Хачатурян и Аркадий Филипенко, проведена през 1952. 70 години по-късно тези документи показват дисонансите, които съпровождат и може би усамотяват пътя на българския дванадесеттонов модернизъм. Стенографираните мисли будят въпроси, установяват симптоми. В цялата си автентичност свидетелствата за бурните дискусии демонстрират решителността и трудния път на първооснователите на българската Нова музика.

Ключови думи: *формализъм, социалистически реализъм, българска дванадесеттонова музика, идеологически канон, паралакс*

Обект на настоящата статия са два непубликувани документа, ключови за конструирането на тоталитарния канон на соцреализма: стенограмата от обсъждането на Първа симфония на Константин Илиев през 1951 и Протоколът от събранието на Държавния симфоничен оркестър (ДСО) в гр. Сталин (дн. Варна), посветено на първото изпълнение на Концерт за струнен оркестър от Лазар

* **Проф. д-р Ангелина Петрова** – Национална музикална академия „Проф. Панчо Владигеров“; сектор „Музика“, Институт за изследване на изкуствата, Българска академия на науките; e-mail: angelinapetrov@abv.bg

Литература / Bibliography

Акопян, *Левон* (2023). Очерки музыкальной культуры периода оттепели и застоя. Москва: Государственный институт искусствознания, 2023 [Akopyan, Levon (2023). Ocherki muzykal'noy kul'tury perioda ottepeli i zastoya. Moskva: Gosudarstvennyy institut iskusstvoznaniya, 2023]. https://sias.ru/upload/iblock/84c/i51jjkspeacus3n56lrye89sr1409r5j/Akopyan_Ocherki.pdf (20.08.2026).

Власова, Екатерина (2010). 1948 год в советской музыке. Документированное исследование. Москва: Классика XXI, 2010 [Vlasova, Ekaterina (2010). 1948 god v sovetskoy muzyke. Dokumentirovannoye issledovaniye. Moskva: Klassika XXI, 2010].

Гройс, Борис (2026). Тоталното художествено произведение: авангард, утопия, безсмъртие. София: Временно издателство, 2026 [Groys, Boris (2026). Totalnoto hudozhestveno proizvedenie: avangard, utopiya, bezsmartie, Sofia: Vremenno izdatelstvo, 2026].

Жижек, Славой (2010). Паралакс. София: Алтера, 2010 [Žižek, Slavoj (2010). The Parallax View. Sofia: Altera, 2010].

Илиев, Константин (1997). Слово и дело. София: ЛИК, 1997 [Iliev, Konstantin (1997). Slovo i delo. Sofia: LIK, 1997].

Максименков, Леонид (2013). Музыка вместо сумбура: композиторы и музыканты в Стране Советов, 1917 – 1991. Москва: Международный фонд „Демократия", 2013 [Maksimenkov, Leonid (2013). Muzyka vmesto sumbura: kompozitory i muzykanty v Strane Sovetov, 1917 – 1991. Moskva: Mezhdunarodnyy fond „Demokratiya", 2013].

Можейко, Едвард (2009). Социалистическият реализъм. Теория. Развитие. Упадък. Превод от полски Камен Рикев. София: УИ „Св. Климент Охридски", 2009 [Możejko, Edward (2009). Realizm socjalistyczny. Teoria. Rozwyj. Upadek. Sofia: UI „Sv. Kliment Ohridski", 2009].

Обретенов, Александър (1949). Мисли за нашата музика. – В: *Литературен фронт*, 1949, № 35, с. 4 [Obretenov, Aleksandar (1949). Misli za nashata muzika. – In: Literaturen front, 1949, № 35, s. 4].

Петрова, Ангелина (2020). Идеологическият диктат и Новата музика в България. Щрихи върху документалното слово (1944 – 1969). София: Институт за изследване на изкуствата, 2020 [Petrova, Angelina. Ideologicheskiyat diktat i Novata muzika v Bulgaria. Shtrihi varhu dokumentalnoto slovo (1944 – 1969). Sofia: Institute of Art Studies, 2020].

Райчев, Александър (1955). Въпроси на съвременното българско творчество. – В: *Българска музика*, 1955, № 5, с. 21 – 23 [Raychev, Aleksandar (1955). Vaprosi na savremennoto balgarsko tvorchestvo. – In: Balgarska muzika, 1955, № 5, s. 21 – 23].

Хачатурян, Арам (1953). О творческой смелости и вдохновении. – В: *Советская музыка*, 1953, № 11, с. 10 [Khachaturyan, Aram (1953). O tvorcheskoy smelosti i vdokhnovenii – In: Sovetskaya muzyka, 1953, № 11, s. 10].

Gojowi, Detlef (1999). Gesunde Kunst in grosser Zeit. – In: *Die dunkle Last. Musik und Nationalsozialismus.* Köln: Bela Verlag, 1999, S. 42 – 63.

Tomkins, David G. (2013). Composing the Party Line Music and Politics in Early Cold War Poland and East Germany. Central European Studies. Charles W. Ingrao, West Lafayette, Indiana: Purdue University Press, 2013. https://www.culturaldiplomacy.org/academy/pdf/research/books/cultural_diplomacy/Composing_The_Party_Line_-_David_G._Tompkins.pdf (20.08.2026).

Архивни източници / Archival sources

ЦДА (Централен държавен архив), ф. 291, оп. 2, а.е. 2, 12, 18, 22 [CSA (Central State Archives), f. 291, op. 2, a.e. 2, 12, 18, 22].

ЦДА (Централен държавен архив), ф. 1544, оп. 1, а.е. 146, 147, 174, 176 [CSA (Central State Archives), f. 1544, op. 1, a.e. 146, 147, 174, 176].